

KUNST. ANTIK. DESIGN.

PAN

19-26 november 2023

Het Parool

‘Hoe meer we weten, hoe meer vragen we hebben’

Mark Grol, directeur van de PAN, vroeg Artisdirecteur Rembrandt Sutorius om het campagnebeeld te ontwerpen. ‘Die verwondering, het besef dat alles met elkaar verbonden is, wil ik graag delen.’

tekst Kees Keijer, foto Lin Woldendorp

Zijn kantoor heeft een bijzonder uitzicht. Op een paar meter van zijn bureau zit een imposante vale gier op een boomstronk. Rembrandt Sutorius, sinds 2017 directeur van Artis: “Meestal zitten er hier drie. Als het avond wordt, kijken we elkaar een beetje aan. Als jongetje vond ik gieren niet echt de meest aantrekkelijke diersoort, maar nu zie ik ze elke dag. Dat scheidt toch een band.”

Sutorius ontwierp dit jaar het campagnebeeld voor de PAN. Het is een beeld waarin allerlei vormen van leven samenkomen. Al moet de natuur niet gezien worden als een overkoepelend thema van deze editie van de PAN, zegt beursdirecteur Mark Grol: “Wij hebben nooit echt thema’s, maar elk jaar vragen we iemand om het campagnebeeld te maken, zoals architect Winy Maas en fotograaf Erwin Olaf in voorgaande jaren. We willen altijd een mooie link hebben met Amsterdam en dit jaar wilden we graag iets met Artis en de natuur doen.”

Naar aanleiding van het campagnebeeld haken veel galeries en kunsthandels uiteindelijk toch aan op het thema dat geen thema is. Er zijn ook specifieke rondleidingen en op PAN Podium komt het onderwerp regelmatig ter sprake. Zo spreekt Job van Tol, diervoorzorg en educator in Artis, op PAN Podium met verschillende PAN-deelnemers over kunst in relatie tot natuur. Sutorius: “Hij heeft zich helemaal verdiept in de geschiedenis van Artis en is een geboren verhalenverteller. Van Tol neemt je mee in het leven van pinguïns of in natuurbehoud, het uitzetten van vale gieren of in de kunstgeschiedenis van Artis.”

Musea vol met artefacten

Artis werd dus als een van de belangrijkste instituten van Amsterdam gevraagd om samen te werken met de PAN. Grol: “Ik woonde vroeger in de buurt van Artis en er is zo ongelofelijk veel kunst gemaakt. En natuurlijk is de volledige naam Natura Artis Magistra, de Natuur is de leermeesteres van de kunst. Het leek me mooi om door de ogen van Rembrandt mee te kijken. Als je zegt dat je iets met de natuur doet, dan doe je ook iets met kunst.”

Sutorius was verrast door het verzoek om een campagnebeeld te ontwerpen. “Ik hou van kunst, maar ik ben geen kenner. Mijn inspiratie komt heel erg uit de natuur. Ik heb er even over na moeten denken, maar het is eigenlijk zo logisch. Artis bestaat meer dan 185 jaar en kunst is er altijd een leidend thema geweest.”

Het was een kunstenaar die Sutorius op het idee bracht directeur van Artis te willen worden: Charlotte Caspers, onder andere bekend van het programma *Het geheim van de meester*. “Ik vertelde dat ik iets anders wilde doen met mijn leven, met meer natuur en meer maatschappelijke betrokkenheid. Toen zei zij: ‘Waarom niet Artis? Een groot instituut, middenin de maatschappij en met de natuur, ga daar iets mee doen.’ Zo is het balletje eigenlijk gaan rollen.”

Artis werd opgericht met het idee van verwondering, om de natuur in de breedste zin van het woord te bestuderen.

PAN-directeur Mark Grol (l) en Artisdirecteur Rembrandt Sutorius.

“Als je lid wilde worden van het Zoölogisch Genootschap Natura Artis Magistra, dan moest je ook wat meenemen. Dat konden boeken of opgezette dieren zijn, maar ook kunst. Daardoor is de kunstcollectie van Artis snel gegroeid. In een paar jaar na oprichting hadden we acht musea vol met artefacten. En daarna is het verzamelen doorgegaan.”

Sutorius ontwierp het campagnebeeld samen met kunstenaar Sef Hansen. “Ik ben nog vaak verwonderd. Als ik naar het Planetarium ga en ik word meegenomen in die verhalen over de kosmos, dan denk ik: we weten zo weinig! Hoe meer we weten, hoe meer vragen we hebben. Dat geldt ook voor het onzichtbare leven in Microbia. In Artis willen we ook laten zien hoe die onderdelen met elkaar verbonden zijn.”

“Die verwondering, het besef dat alles met elkaar verbonden is, wil ik graag delen, maar dat is een super-complex thema. Hoe microben bijvoorbeeld gelinkt zijn aan de Amazone in Brazilië, dat is heel ingewikkeld. Kunst is een manier om dat thema beet te pakken.”

Paardenbloem en kwal

Het idee dat alles met elkaar verbonden is, van het aller-kleinste, onzichtbare leven tot het allergrootste oneindige komt ook terug in het campagnebeeld. Met een microbe, een paardenbloem, een kwal, de staart van een kameleon en helemaal in het midden de zon of een andere ster.

Sutorius: “De zon is natuurlijk enorm belangrijk want licht is de energiebron van al het leven, die maakt alle leven op aarde mogelijk. De verschillende levensvormen draaien daaromheen, waarbij de microbe relatief groot is. Dat is misschien een paradox, omdat microben heel klein zijn maar toch de machtigste organismes op deze planeet. Tweederde van de biomassa van de aarde zijn microben en wij bestaan zelf voor het grootste deel uit microben.”

Grol ziet ook overeenkomsten met kunst, waarin totaal verschillende zaken bij elkaar komen en een harmonieus

‘Bij die verhalen over de kosmos in het Planetarium, denk ik: we weten zo weinig!’

geheel kunnen vormen. Dat heeft vooral te maken met het fenomeen dat mensen tegenwoordig uiteenlopende voorwerpen met elkaar combineren. Een mooie kast uit de 18de eeuw staat naast een Afrikaans beeld en een designstoel. Er wordt eclectisch verzameld. Oude meesters kunnen prima in een hedendaags interieur. Grol: “Mensen willen niet meer één stijl hebben, maar juist ook heel veel dingen bij elkaar doen.”

Nieuw aquarium

Op de PAN komt ook een maquette van het nieuwe aquarium van Artis. Sutorius: “Het aquarium is gebouwd in 1881. Het is een rijksmonument en is ook industrieel erfgoed, want het gebouw is een machine, een filtermachine. Miljoenen liters water stromen door de catacomben van het gebouw, zout aan de ene kant en zoet aan de andere. Dat zoute water is in 140 jaar helemaal door het gebouw getrokken. Muren en plafonds kwamen naar beneden.” Het aquarium werd twee jaar geleden gesloten. De heropening staat gepland voor het najaar 2025.

Sutorius heeft ook nog een knipoog naar de toekomst in zijn ontwerp van het campagnebeeld verwerkt. Rechtsboven staat een bloem die niet echt bestaat maar met AI is gemaakt. “Want ook dat pakt alles in het echte leven, om weer iets nieuws te creëren.”

FOTO NATASCHALIBBERT

PAN Podium

Met dank aan het Cultuurfonds is ook dit jaar een omvangrijk en inspirerend lezingenprogramma gerealiseerd op PAN Podium.

Tijdens de beurs staat elke dag in het teken van een speciaal thema, dat aan de hand van actuele onderwerpen wordt uitgelicht door beursdeelnemers, kunsthistorici, kunstenaars en diverse experts. In samenwerking met de Koninklijke Vereniging van Vrienden der Aziatische Kunst, De Interieur Club, Codart, Vereniging van Nederlandse Kunsthistorici en Vereniging Rembrandt vinden er de hele week minisymposia plaats.

19 november: The Culture of Collecting

Beginnende kunstverzamelaars opgelet: op zondag 19 november, de dag in het teken van The Culture of Collecting, wordt *Het Grote Kunstkoopboek* gelanceerd door auteurs Nienke van der Wal en Nadine van den Bosch.

20 november: Aziatische kunst

Op maandag verschuift de aandacht naar de wereld van Aziatische kunst. De programmering varieert van kunst uit de Zijderoute tot de collectie Aziatische keramiek van het Amsterdam Museum. In het programma van Across Asia vindt daarnaast het panel Colonial Context plaats: een gesprek over de ontwikkelingen in herkomstonderzoek en restitutie in relatie tot koloniaal erfgoed, met rechtsfilosoof Wouter Veraart, Niod-promovendus Adieyatna Fajri en juridisch adviseur Pieter Ariëns Kappers.

21 november: Digital Palette

Variërend van digitale eigendomsregistratie, tot internetkunst, tot digital art: dinsdag staat in het teken van Digital Palette. Het programma is medegeorganiseerd door Het Nieuwe Instituut, media-platform LIMA en Vereniging Bedrijfscollecties Nederland. Ook vindt deze dag de PAN Business Evening plaats. Online kunstplatform Art Fix lanceert deze avond op PAN Podium een limited edition van kunstenaar Joep van Lieshout.

22 november: Stijlicoon

Op woensdag zijn alle mode- en juwelentelers welkom bij PAN Podium. Stijlicoon wordt georganiseerd in samenwerking Coda. Amsterdam Fashion Week, Diva Antwerpen, en Kunstmuseum Den Haag. Dutch Fashion Foundation host een panel over het raakvlak waar kunst en mode elkaar ontmoeten, met aan tafel Bas Kusters, Maison the Faux en Studio Ultradeluxe.

23 november: Power of the Portrait

Power of the Portrait zet donderdag de traditie van het eeuwenoude portret in een nieuw daglicht. Op deze dag presenteren *Vind Magazine*, het RKD, het Mauritshuis, KMSKA en Museum Panorama Mesdag en spreekt kunsthistoricus Timea Andrea Lelik over het portret als een historisch inkijkje in sociale en culturele kwesties.

24 november: Sculptural Dialogues

Ernst Veen, bekend van het televisieprogramma *Tuinen van Verwondering*, spreekt tijdens Sculptural Dialogues op vrijdag over de mooiste beeldentuinen ter wereld. Ook maken het Kröller-Müller Museum, World Art Foundations en De Interieur Club onderdeel uit van de programmering van deze dag.

25 november: Natura Artis Magistra

Natura Artis Magistra – ‘natuur als de leermeesteres van de kunst en wetenschap’ – is het thema van zaterdag. Het campagnebeeld van PAN Amsterdam 2023 is tot stand gekomen in samenwerking met Artis. ARTIST in Residence Floris Schönfeld spreekt over de relatie tussen mensen, dieren en kunstmatige intelligentie. Thijs Weststeyn, auteur van het boek *De toekomst van het verleden*, spreekt over de klimaatcrisis als bedreiging van cultureel erfgoed. Voor de tweede keer wordt de VNK x PAN scriptieprijs uitgereikt, gesteund door het PAN Educatie Fonds.

26 november: Kunst & Kids

We sluiten af met Kunst & Kids, waar kleine kunstverzamelaars een tekenworkshop kunnen volgen met materialen van Royal Talens.

ROC: Kunst in educatie

Mbo-studenten van het ROC van Amsterdam, het ROC van Twente en Firda nemen met een door hen zelf ontworpen stand deel aan PAN Amsterdam. In dit pilotproject, ROC: Kunst in educatie, krijgen mbo-studenten uit verschillende disciplines de mogelijkheid om kennis en betekenis van kunst en toegepaste kunst en alle aspecten van de kunstbeurs te ontdekken, te doorgronden en in praktijk te brengen. De ambitie is de kunstbeurs als verbindend fenomeen structureel in het opleidingsaanbod op te nemen. Op deze manier komen inhoudelijke en educatieve waarden, het samenwerken vanuit verschillende opleidingen en vakgebieden en het vergroten van kansen op de arbeidsmarkt in de kunst en cultuursector bij elkaar. Het doel is uiteindelijk het project op landelijke schaal te realiseren en elk ROC in Nederland de kans te bieden deel te nemen. De pilot wordt ondersteund door Fonds21, de Elja Foundation en het Cultuurfonds.

‘Ik ben een soort truffelhond, die plots stokstijf stilstaat met een rechte rug’

Erik Bijzet doet voor de eerste keer mee aan de PAN, maar heeft zijn sporen in de kunsthandel ruimschoots verdiend. De voormalige hotshot van veilinghuis Sotheby's heeft een enorme liefde voor oude beeldhouwkunst, een onderbelicht verzamelgebied, waar veel te ontdekken valt.

tekst Edo Dijksterhuis, foto Lin Woldendorp

‘Mijn beste vondst kwam via de achterdeur binnen in een cameratas’

Ik heb zelfs de rekening gevonden met de datum waarop het beeld werd afgeleverd bij Windsor Castle,” vertelt Erik Bijzet over de neoklassieke buste die hij presenteert op de PAN. “Dit portret is in 1834 gemaakt door hofbeeldhouwer Francis Chantrey in opdracht van de toenmalige koningin Adelaide. Het stelt haar favoriete nichtje voor, dat op 15-jarige leeftijd is overleden. De koningin kreeg twee kinderen, die al jong stierven, en werd daarom opgevolgd door haar nichtje Victoria, waardoor de buste ook weer uit het paleis verdween. Daarmee is het een van de weinige kunstwerken die ooit onderdeel zijn geweest van de belangrijkste privécollectie ter wereld en er weer uitkwamen.”

Bijzets donkerbruine ogen gloeien bijna als hij dit vertelt. De passie voor zijn vak spat ervan af. Datzelfde enthousiasme en kennischap hoopt hij te vinden bij het PAN-publiek. Hoewel Erik Bijzet Sculpture and Works of Art al sinds 2016 bestaat en internationale verzamelaars de weg weten te vinden naar het 13de-eeuwse kerkorentje in Edam waar hij kantoor houdt, is dit de eerste keer dat hij aan de beurs deelneemt. PAN-directeur Mark Grol probeerde hem al eerder over te halen. “Ik dacht geen beurs nodig te hebben, aangezien ik voor ieder stuk eigenlijk meteen al een koper in gedachte heb. Maar ik mag wat bekender worden in Nederland. Bovendien ben ik trots op wat ik bereikt heb en dat wil ik uitdragen.”

Bijzets cv is ontegenzeggelijk indrukwekkend, zeker voor iemand die relatief laat in de kunstwereld terecht kwam. “Ik studeerde eerst bedrijfswetenschappen aan de VU,” vertelt hij, “maar ik ambieerde geen leven tussen kantoorwanden. Om wat verdieping in mijn leven te brengen,

De buste van het favoriete nichtje van de Britse koningin Adelaide-gemaakt door hofbeeldhouwer Francis Chantrey.

ging ik kunstgeschiedenis ernaast doen en na een paar maanden wist ik al: dit is het.”

Het kwartje viel helemaal tijdens een reis naar Florence, aan het eind van zijn eerste studiejaar. “Ik werd daar geconfronteerd met de beste beeldhouwkunst ter wereld. Zo roept de Perseus van Cellini op de Piazza della Signora een gonzende menigte op.”

“Schilderkunst biedt een raam naar een andere ruimte, maar een goed beeldhouwwerk geeft leven aan een plek, schept zijn eigen context,” verklaart Bijzet zijn instant liefde voor sculpturen. “Beeldhouwkunst is bovendien heel tastbaar. Ook als je er niet aan mag zitten, kun je er omheen lopen en voel je de kwaliteit op een lichamelijke manier. En dan zijn er nog de technische aspecten. Een schilder kan een foutje wegvegen of overschilderen. Maar als een beeldhouwer een klap te veel geeft of zijn beitel net verkeerd neerzet op het marmer, moet hij opnieuw beginnen. Er kan zo veel misgaan. Er zit zo veel stress, kracht maar ook magie in het moment van maken.”

Handjes schudden en praten

Vanaf die reis naar Florence richtte Bijzet zich volledig op beeldhouwkunst, een vakgebied dat in schildersnatie Nederland op z'n zachtst gezegd onderbelicht is. “De kunsthistorische canon bevat zo veel gaten wat beeldhouwkunst betreft,” zegt de inmiddels expert, die als derdejaars stagiair bij het Rijksmuseum al een eerste artikel publiceerde. “Dat betekent ook dat er nog veel te ontdekken valt.”

Voor zijn masteropleiding verkaste Bijzet naar Oxford, om te studeren onder Leonardo da Vinci-expert Martin Kemp. Maar ook om dicht bij Londen te zijn, het internationale centrum van de kunsthandel. “Ik mocht in mijn tijd bij het Rijks meehelpen bij de inrichting van tentoonstellingen. Die directe interactie met kunstwerken levert zo veel meer informatie op dan een plaatje in een boek. Ik wist: ik moet meer zien, meer in handen hebben. En dat kan het beste in de handel, waar de aanvoer van nieuwe kunst continu is. Tijdens mijn Oxfordjaar ben ik daarom iedere week naar Londen gegaan om handjes te schudden en te praten.”

Dat had effect, want direct na zijn afstuderen werd Bijzet opgepikt door Sotheby's. Hij begon als junior catalogusmedewerker, mocht al snel taxaties doen, kreeg vervolgens Duitstalig Europa onder zich en schopte het in 2011 tot hoofd veilingen Europese sculpturen en toegepaste kunst, de jongste ooit in de geschiedenis van Sotheby's. Bijzet bouwde zijn netwerk op en scherpte zijn ogen. “De ene dag stond ik met een Donatello in mijn handen en de volgende met een namaak bodemschat uit de Theems. Binnen vijf minuten moet je een inschatting kunnen maken, anders is de klant weer weg.”

Verloren gewaad meesterwerk

“Mijn beste vondst bij Sotheby's kwam via de achterdeur binnen in een cameratas,” herinnert hij zich. “Het ivoren beeld bleek een lang verloren gewaad gotisch meesterwerk. Ik zag dat het geen vervalsing was en kon vervolgens de herkomst reconstrueren, die terugging tot de 15de eeuw. Het werk werd uiteindelijk geveild voor bijna 3 miljoen pond.”

Ook sinds hij zeven jaar geleden besloot voor zichzelf te beginnen, vormen kennis en talent zijn belangrijkste wapens om kwaliteit te spotten op plekken waar je die niet verwacht. “Ik ben een soort truffelhond, die plots stokstijf stilstaat met een rechte rug. Een van mijn beste aankopen deed ik op een beursje in Bordeaux. Ik zag een vitrine met middelmatige bronsjes maar er stond één tussen die zong. Ik was pas twee jaar actief als handelaar, er hing een aardig prijskaartje aan en ik kon me niet veroorloven het mis te hebben. Maar na onderzoek kon ik het werk toewijzen aan Carlo di Cesare del Palagio, een Italiaanse beeldhouwer die aan het hof van Dresden had gewerkt. Dat is de droom van een kunsthandelaar: een half jaar zo'n werk op je schouw hebben staan en zo'n mooie ontdekking doen.”

De favorieten van de kunstredactie

Op welk werk verheugt de kunstredactie van Het Parool zich tijdens de PAN? Drie tips.

Jan Pieter Ekker

Kees van Dongen | Brigitte Bardot XL

In 1954 – hij was destijds 77 – portretteerde Kees van Dongen de pas 20-jarige Brigitte Bardot, die op dat moment furore maakte als fotomodel en actrice. Ze heeft daarop een enorm décolleté. (‘Die heeft ze niet zo, maar zo,’ zong Rubberen Robbie jaren later.) Van Dongen haalde de wereldpers met dit schilderij. Bardot beweerde later dat hij haar stijgende roem had gebruikt om zijn eigen imago op te poetsen.

Toch poseerde BB tien jaar later opnieuw in Van Dongens atelier, dit keer voor een litho die terechtkwam op het affiche voor de tentoonstelling *Les peintres témoins de leur temps* in Musée Galliera in Parijs. Dit exemplaar (8/50) is met balpen gesigneerd door Van Dongen én in 2004 door Bardot opgedragen aan de eertijdse eigenaar: ‘Pour Jean Claude, en souvenir de Van Dongen!’

Te zien bij Van der Vorst Art (stand 123)

Edo Dijksterhuis

Nicolas Dings | Witte Wolf

Schapenhouders en hobbyboeren zeggen het al langer: de wolf laat zich makkelijk aanzien voor een hond, die trouwe mensenvriend, maar is een verraderlijk en gevaarlijk dier. Nicolas Dings toont hem dan ook in vermomming, waarbij middeleeuwse beeldtaal, actualiteit en verwijzingen naar Roodkapje samenkomen. De beeldvorming verschuift letterlijk als je ogen van de poezelige voeten via verhullende plooiën omhoog kruipen naar een snuit waarvan je kunt afvragen of het een masker is of het ware gezicht.

Te zien bij Jan van Hoof Galerie (stand 14)

Kees Keijer

Jan Toorop | Sirenen

Jan Toorop (1858-1928) introduceerde de art nouveau in Nederland. Hij maakte ook toegepaste kunst, zoals het vermaarde affiche voor Delftsche slaolie. Dit is een van zijn mooiste voorbeelden, een spiegel met een voorstelling uit de Odyssee. In het epische dichtwerk van Homerus trachten zingende sirenen – halfgodinnen – mannen op schepen te verleiden, om ze vervolgens in het verderf te storten.

De spiegel van Toorop is daarmee een humoristische waarschuwing aan degene die erin kijkt. Laat je niet te veel afleiden door uiterlijkheden, het gaat om de wereld die achter de zichtbare werkelijkheid schuilgaat. Hij voegde ook nog een pauw toe, een symbool van schoonheid en ijdelheid.

Te zien bij Antes Art 1900 (stand 85)

‘Dit is een liefdevol vak, met veel emotie’

Sieradenhandelaar Marjan Sterk staat al veertig jaar bekend om haar scherpe oog voor onconventionele topstukken. Nu dochter Leontien is aangetreden als compagnon opereren zij in de wereldtop.

tekst Edo Dijksterhuis, foto Lin Woldendorp

Marjan en Leontien Sterk.

Het liefst houdt mijn moeder alles zelf,” zegt Leontien Sterk. “Dat is waar,” verzucht haar moeder Marjan. “Ik kan mijn aankopen soms moeilijk loslaten.”

Maar ze weet toch afscheid te nemen. Anders had ze het nooit ruim veertig jaar uitgehouden in de handel om uit te groeien tot grote naam op het gebied van juwelen van 1800 tot 1980. Marjan Sterk Fine Art Jewellery is bovendien een van een handjevol exposanten dat de allereerste editie van de PAN meemaakte en sinds 1987 altijd van de partij is.

Misschien ook niet zo vreemd voor iemand die geboren en getogen is in de Nieuwe Spiegelstraat, het hart van wat traditioneel de Amsterdamse antiekwijk is. “Rond 1981 ben ik hier een zaak in kristal, zilver en sieraden begonnen,” vertelt ze. “Vooral die sieraden lagen me. Ik heb er fingerspitzengefühl voor, koop nooit rommel of iets wat gerepareerd is.”

Haar eerste grote succes beleefde Sterk in 1993 toen ze bij een klein Haags veilinghuis iets vond waar niemand op

bedacht was: een collier van art-nouveaumontwerper Bert Nienhuis. “Ik had ooit iets van hem gezien in het Rijksmuseum en dacht het te herkennen. Het was een handjevol goud met email. Toen ik ermee thuiskwam, zei mijn man: ik sta altijd achter je, maar dat je hier zo veel voor hebt betaald, is gewoon achterlijk. Maar diezelfde avond nog werd ik gebeld door een grote verzamelaar, die het meteen kocht.”

Dat was een persoonlijke opsteker, maar kwam ook Sterks professionele reputatie ten goede. Collega-juweliers begonnen klanten naar haar door te verwijzen: voor iets speciaals moet je naar Sterk. Toen ze kort daarna ook nog gecertificeerd taxateur werd van zilver en juwelen – toentertijd nog een zeldzaamheid – kon haar naam niet meer stuk.

Mede op voorspraak van enthousiaste klanten werd ze in 2006 toegelaten op de Tefaf, de grotere zusterbeurs van de PAN, waaraan alleen de wereldtop mag meedoen. Rond diezelfde tijd stapte haar dochter in de zaak en ging het zilver eruit. “Als je wilt meddraaien met de allerbesten, moet je je concentreren op één ding,” vindt Leontien. “Ook financieel, want dit is een erg kapitaalintensieve business.”

Cirkel van doorgeven

“Van jongs af aan vond ik het al leuk: de beurzen, de winkel, het reizen en het contact met de klanten,” zegt ze. “Het is ook een liefdevol vak. Er gaat veel passie zitten in het opsporen en aankopen van steeds frisse stukken. Maar er komt ook veel emotie los als mensen iets te koop aanbieden – de aanleiding kan soms verdrietig zijn. Als het stuk dan weer verkocht wordt, is dat vaak bij een mooie gelegenheid, bijvoorbeeld een geboorte of zoveelste huwelijksdag. Het is de cirkel van doorgeven, waar wij onderdeel van zijn.”

Het is wel steeds moeilijker om goede stukken te lokaliseren, vindt Marjan. “Vooral gesigneerde sieraden van

‘Ik zie steeds meer onafhankelijke, jonge vrouwen die iets voor zichzelf kopen’

Cartier of Van Cleef houden mensen langer vast. Het is een veilige belegging in onzekere tijden. Bovendien wordt de markt steeds groter. Ook Chinese kopers zijn nu geïnteresseerd in Europese juwelen. Wie nu in dit vak begint, krijgt het zwaar. Maar wij hebben onze zaak zorgvuldig opgebouwd, zijn altijd voorzichtig geweest met geld, ons gereedschap, en hebben het meeste meteen weer geïnvesteerd in de collectie.”

Buiten traditionele kaders

Marjan is blij met haar dochter als jonge opvolger. “Zij is heel goed met de internationale markt.” En Leontien kent haar moeders kwaliteiten: “Zij is sterk in inkoop en durft buiten de traditionele kaders te kijken. Sociale media, beurzen en dingen wegzetten zijn mijn kracht. We vullen elkaar goed aan.”

Ook in het gesprek als het gaat over marktontwikkelingen. “Ik zie steeds meer onafhankelijke, jonge vrouwen die iets voor zichzelf kopen,” stelt Leontien. “Vaak is het iets duurs waar je de prijs niet aan afziet, zoals Hemmerle-oorbellen. Alleen als je goed kijkt, zie je het vakmanschap eraan af.”

Ook Marjan heeft een nieuwe trend signaleerd: sieraden uit de jaren zeventig en tachtig van ontwerpers als Gijs Bakker en Emmy van Leersum. “Die zijn oorspronkelijk gekocht in galeriën en komen nu langzaam op de markt. En het is mooi om te zien hoe onze kopers met ons meegroeien: van art deco, naar jaren veertig, naar jaren tachtig. Het schuift iedere keer een beetje op.”

Diana Scherer

Werk van Diana Scherer is op de PAN te zien bij Galerie Andriess-Eyck (stand 27) en Museum Kranenburgh (stand 24). Een gesprek met Diana Scherer en Adriana González Hulshof (directeur Museum Kranenburgh) is op PAN Podium, 25/11, 17-18 uur. De tentoonstelling *Farming Textiles* in Museum Kranenburgh in Bergen is nog te zien t/m 10/3.

Diana Scherer maakt kunst van plantenwortels. Ze presenteert haar installaties op de stand van Galerie Andriess-Eyck en die van Museum Kranenburgh, waar ze nu exposeert.

Kees Kcijer

‘Eigenlijk kweek ik kunstwerken’

Het begon met een eenvoudige handeling. Diana Scherer haalde een plant uit een pot en het viel haar op hoe mooi de structuren zijn van de wortels die plotseling zichtbaar werden. Prachtig en eigenlijk zonde om weg te gooien.

Scherer, die opgroeide in de omgeving van München en voor de Rietveld Academie naar Amsterdam kwam, wilde kunst maken met die wortelstructuren. Eerst wist ze nog niet goed hoe. “Ik had een foto van de plant met kluit genomen en die hing een tijd aan de muur van mijn atelier. Heel langzaam heeft het idee zich ontwikkeld.”

Scherer zette honderden planten in vazen, om de vaas uiteindelijk kapot te slaan en de plant met kluit te fotograferen. Ze ging zich in de plantenwereld verdiepen en kwam steeds dichterbij wortelsystemen, ontdekte dat sommige planten dunne, fijne wortels hebben en andere dikke en wollige. Uiteindelijk ontwikkelde ze een methode waarmee ze als het ware met wortels kan weven.

Ingezaaid met havergras

De wortels zelf werden kunst, een combinatie van cultuur en natuur. “Ik heb een techniek uitgevonden met sjablonen in de grond, waar wortels in groeien. Dus ik weef niets, het groeiproces zelf weeft het materiaal.” Scherer ontwerpt sjablonen en die worden ingezaaid met havergras en andere plantsoorten die dicht op elkaar groeien. Als de planten groot genoeg zijn, worden ze omgedraaid en van de wortels afgesneden. “Ik noem dat oogsten. Eigenlijk kweek ik kunstwerken.”

“Het groeiproces is het maakproces. Ik ben de master, de baas, maar het is ook een beetje een samenwerking,

want ik weet nooit precies wat eruit komt.” Scherer stuurt het proces onder andere door het ontwerp van de sjablonen. Ze verzamelt patronen in de computer.

Sommige patronen zijn natuurlijk, zoals een doorgesneden rode kool, andere zijn door mensen bedacht, zoals bubbeltjesfolie of sporen van autobanden. Ook een cirkel is niet natuurlijk, want perfecte cirkels komen in de natuur niet voor. Net als symmetrie. “Mensen kijken naar een vlin-der en denken: dat is heel symmetrisch, maar als je het echt goed bekijkt zie je dat het eigenlijk allemaal verschilt.”

Jugendstilleffect

Die patronen worden via een computer gegoten tot een sjabloon en daar groeien de planten in. Scherer laat het resultaat zien: “Je krijgt dus structuren van een rode kool en die heb ik gespiegeld zodat een soort Jugendstilleffect ontstaat. Daar laat ik via de computer dan weer autobanden doorheen rijden. Uiteindelijk komt er iets moois uit.”

Er ontvouwen zich steeds nieuwe netwerken met nieuwe associaties. Soms lijken de kunstwerken op kosmische constellaties, of op het uitzicht vanuit een vliegtuig op een drukke stad bij nacht, met wegen, pleinen en woonwijken.

De kunstwerken van Scherer mogen rekenen op grote internationale belangstelling. Ze waren te zien in het Victoria and Albert Museum in Londen, in Haus der Kunst in München, de Sydney Biënnale, binnenkort volgen Wenen en Italië. “Ik ben hier al jaren mee bezig, maar sinds een paar jaar is het een hype om met de natuur te werken. Terwijl ik zelf helemaal geen trends wil volgen. Maar het komt gewoon hartstikke goed uit.”

Lezersaanbieding Bobbi Essers

In samenwerking met kunstplatform Art Fix biedt Het Parool twee limited editions aan van kunstenaar Bobbi Essers, die vorige maand werd onderscheiden met de Koninklijke Prijs voor Vrije Schilderkunst 2023. De ene print (*OO's Party*) toont een paar stijlvolle hoge hakken, de andere (*Voracious*) een hoogwaardig pak in ingetogen groen, waarvan Essers aan een van de knopen een toets rode verf heeft toegevoegd.

Kopers krijgen bovendien zes maanden lang een Art Fix membership, inclusief uitnodigingen voor live-events en toegang tot alle online content.

Art Fix, opgericht door kunstexperts Ingrid Heideman en Yvette van Caldenburgh, is een internationaal platform dat zowel online als offline de wereld van hedendaagse kunst toegankelijk maakt voor een breed publiek. Op de PAN presenteert Art Fix een gloednieuwe limited edition van kunstenaar en beeldhouwer Joep van Lieshout: een sculptuur van een serene meisje in verbronsd acrylaat op een betonnen sokkel. De oplage is 30.

OO's Party (links)
- formaat 45 x 33 cm
- €399

Voracious (rechts)
- formaat 40 x 27 cm
- €349

Beide zijn archival pigment prints, edities van 30 + 5 AP. Alle prints zijn gesigneerd en genummerd door de kunstenaar. De prijzen zijn inclusief btw, inclusief verzending in Nederland met PostNL. De werken zijn niet ingelijst. Let op: op is op. Wie het eerst komt, wie het eerst maakt.

Om de werken te bestellen scant u de QR-code

Wie staat waar?

1 Frides Laméris Kunst- en Antiekhandel	55 Contempo Galerie	124 Kunsthandel Ivo Bouwman
2 Marjan Sterk Fine Art Jewellery	57 Coppejans Gallery	125 Bodes & Bode juweliers
3 Rademakers Gallery	59 Het Ware Huis	126 ZERP Galerie
4 Zebregs&Röell Fine Art - Antiques	61 Kunsthandel Studio 2000	127 Galerie Richard ter Borg
5 Galerie VAN DEN BRUINHORST	63 Galerie Dom'Arte	129 Galerie Zitzo
6 De Cock Antiques	64 Duende Art Projects	131 Paul Ruitenbeek Chinese Art
7 Galerie Lowet de Wotrenge	65 Galerie Wilms	132 Eigenmann Juwelen
8 Tom Okker Art	66 Collectie Harms Rolde	133 The Weiss Gallery
9 Angevaren Antiquairs	67 Galerie Roger Katwijk	134 ASAP Gallery/Chabot Fine Art
10 Tóth-Ikonen	68 Arnold Ligthart Kunsthandel & Bemiddeling	135 Hotel Japanese Prints
12 Epoque Fine Jewels	69 Hein A.M. Klaver Kunsthandel	136 Vandervan Oriental Art
13 Mandarin Mansion	70 The Old Treasury	
14 Jan van Hoof Galerie	71 DepArt	A Broess Antiques
15 Mark Smit Kunsthandel	72 Galerie Wouter van Leeuwen	B GoMulan
17 Galerie Lieve Hemel	73 Passi Galerie	C Roof-A
19 Kunsthandel Meijer	74 Galerie Fontana	D Particles Gallery
21 Janknegt Gallery	75 Bijl-Van Urk B.V.	E Brinkman & Bergsma
22 Kunsthandel Inez Stodel	76 Kunsthandel Mieke Zilverberg	F The Merchant House
23 AtKris Studio	78 MPV Gallery	G Erik Bijzet Sculpture and Works of Art
24 Museum Kranenburgh	79 Le Coin Perdu	B1 TASCHEN
25 Contour Gallery	80 Booi Arts, Fine Arts - Rare Items	B2 ROC: Kunst in Educatie
26 AWCo (Amsterdam Watch Company) B.V.	81 Rondon 1920	
27 andriess ~ eyck galerie	82 Galerie Mokum	
28 Schulman b.v.	83 Galerie Marzee	
29 Gude & Meis Antieke Klokken	85 Antes Art 1900	
30 Rueb Modern and Contemporary	87 Rutger Brandt Gallery	
31 Eenwerk Gallery	89 Kunsthandel Pygmalion	
32 De Backker Art	90 Den Otter Fine Art	
33 Floris van Wanroij Fine Art	91 ORANDA JIN	
34 Galerie Ariane C-Y	93 ARTITLEDcontemporary	
35 MassModernDesign	94 Renialme Fine Art	
36 BorzoGallery	95 Galerie Ramakers	
36 The Mayor Gallery	96 FLAT // LAND	
37 Galerie Rob Koudijs	97 Ubbens Art	
39 Jaski	98 E.J. van Wisselingh & Co	
40 Daatselaar The Collection	99 Finch & Co.	
41 Limburg Antiquairs	100 Kunstgalerij Albricht	
42 Lawrence Steigrad Fine Arts	101 Endlich Antiquairs	
43 Bildhalle	102 Kunsthandel P. de Boer	
44 Kunsthandel A.H. Bies	103 A. Aardewerk Antiquair Juwelier	
45 Mia Karlova Galerie	104 Mentink & Roest	
47 Kunstconsult 20th century art objects	105 Antiquariaat de Roo	
48 Heutink Ikonen	107 SmithDavidson Gallery	
49 Jacob J. Roosjen SRI®	109 Douwes Fine Art	
50 HUUB HANNEN GALERIE	110 Galerie Helga Hofman	
51 Stone gallery	112 Koster Fine Art Gallery	
52 Bastings Antiquairs	113 drs. J.C. van Schaik	
53 Inter-Antiquariaat Mefferdt & De Jonge	114 Nicholas Grindley LLC	
54 Dolf D. van Omme	115 Sabine Eekels, Artist - Goldsmith	
19th-21st-Century European Fine Arts	116 Scriptum Art	
	117 WonderWood	
	119 per van der horst gallery	
	121 Etienne Gallery	
	122 Remco van Leeuwen Antiquair	
	123 Van der Vorst Art	

PAN Amsterdam

RAI Amsterdam, Hal 8, Europaplein
19 tot en met 26 november
Dagelijks van 11.00 tot 18.00 uur
Dinsdag 21 november tot 20.00 uur
www.pan.nl

Kaartverkoop

Tickets kosten online 24 euro, aan de kassa 28 euro
Kinderen tot 12 jaar gratis toegang

Bereikbaarheid

Komt u met openbaar vervoer?
De Noord-Zuidlijn stopt direct voor de entree, halte Europaplein. Station RAI bevindt zich op 5 minuten loopafstand.
Komt u met de auto? U kunt parkeren in een van de parkeergarages van RAI Amsterdam en volgt de weg naar Entree F.

Colofon

Samenstelling Jan Pieter Ekker
Eindredactie Eline Besselink, Willemijn Mooijman, Rita Schroën, Noor Tonkens
Beeldredactie Berit Smit
Vormgeving John Koning, Willem van der Vlugt

